

SFEERVERSLAG WERKPLAATS 3, 13 februari 2025

Inleiding

Op donderdag 13 februari 2025 vond de derde werkplaats van het dijkverbeteringsproject Lith-Bokhoven plaats. In totaal gingen 32 werkplaatsdeelnemers samen met aanwezigen van de projectpartners en projectteamleden aan de slag met de mogelijke alternatieven de mogelijke alternatieven binnen de dijkverbetering. Van elke werkplaats wordt een sfeerverslag gemaakt: een combinatie van foto's en een beschrijving van de hoofdlijnen van dat wat besproken en behandeld is tijdens de werkplaats. Het sfeerverslag is ter informatie, en is samen met de posters en presentatie op de projectpagina te vinden. De resultaten van de werkplaats worden door het projectteam verwerkt in het ontwerp. Als u iets opvalt in dit verslag, of u wilt er op reageren, neem dan contact op met Sjors Hoek, shoek@aaenmaas.nl of 06-20092364.

Welkomstwoordje

Na de inloop begon om 19.00 uur het programma. Jetske Vaas (omgevingsmanager) opende de avond en heette iedereen welkom. Vervolgens nam Tim Smit (omgevingsmanager) het woord en blikte terug op de vorige werkplaats (2). Tijdens die bijeenkomst dachten we samen na over de toekomst van dit gebied en bespraken we verschillende thema's rondom het project. De inzichten uit die sessie hebben we onder andere gebruikt om vier mogelijke alternatieven te ontwikkelen die nu voorliggen.

Doel van deze werkplaats is om de vier mogelijke alternatieven die het projectteam ontwikkelt te verrijken met ideeën en aandachtspunten. In werkplaats vier staat het afwegen van de mogelijke alternatieven centraal. Het gaat dan niet om een keuze voor één van de vier mogelijke alternatieven. In plaats daarvan halen we elementen uit elk van de vier mogelijke alternatieven, die we gebruiken voor twee kansrijke alternatieven.

Huidig inzicht in de waterveiligheidsopgave

Technisch manager Patrick Dobber presenteerde het actuele inzicht in de waterveiligheidsopgave – de noodzaak om de dijk te verbeteren. In de afgelopen zes maanden hebben we uitgebreid onderzoek gedaan, waaronder laboratoriumanalyses van grondmonsters, om te bepalen hoe de dijk is opgebouwd. De resultaten van deze onderzoeken zijn verwerkt in berekeningen, wat heeft geleid tot een aanscherping van de inzichten zoals die in 2024 zijn gepresenteerd. De komende jaren blijven we onderzoek doen, en blijven we rekenen, waardoor de opgave nog een aantal keer aangescherpt zal worden. De hoofdconclusie blijft overeind dat de dijk overal verbeterd moet worden. De bijbehorende kaarten en grafieken zijn terug te vinden in de presentatie die ook op de website te vinden is.

Principes bij dijkverbetering en mogelijkheden tot rivierverruiming

Daarna ging Patrick in op de hoofdprincipes van het waterschap bij een dijkverbetering. Het waterschap heeft voorkeur voor oplossing in grond omdat de kwaliteit goed blijft en goed te beheren is (zichtbaar). Oplossingen worden eerst binnendijks gezocht om ruimte voor de rivier te behouden. Als dat niet past, komen oplossingen aan de rivierzijde in beeld. Als er echt geen ruimte is aan beide zijden van de dijk komen constructies aan de orde. Deze zijn duurder en zijn niet zichtbaar, waardoor beheer lastiger is. Demontabele, flexibele oplossingen vragen (tijdens crisissituaties) veel aandacht en brengen daarmee risico's met zich mee. Het waterschap overweegt deze oplossingen alleen bij een groot maatschappelijk belang.

Tot slot kwamen de mogelijkheden om de waterstand te verlagen door middel van rivierverruiming aan de orde. Deze mogelijkheden zijn beperkt. De uiterwaarden tussen Lith en Bokhoven zijn smal, of er heeft al grootschalige ontgroning plaatsgevonden, zoals in de Lithse Ham en de Koornwaard. Bovendien speelt de kleilaag in de uiterwaarden een belangrijke rol bij het voorkomen van piping, waardoor het waterschap terughoudend is met rivierverruiming dicht langs de dijk of in smalle uiterwaarden. De beperkte mogelijkheden die er zijn, kunnen wel benut worden om te compenseren voor opstuwing door locaties waar we niet anders kunnen dan de dijk richting de rivier te versterken.

Het waterschap heeft contact gehad met de Gelderse partners, maar daar lopen geen concrete initiatieven om rivierverruiming te realiseren. Hoewel de gebiedsontwikkeling in Alem aanvankelijk als een interessante mogelijkheid werd gezien, heeft de gemeenteraad van gemeente Maasdriel dit project voorlopig stilgelegd.

De mogelijke alternatieven

Tim licht het concept van de "mogelijke alternatieven" toe. De kern van het project is om weloverwogen keuzes te maken voor een veilig en goed dijkontwerp en de inrichting van de omgeving. Dit begint met een brede inventarisatie: hebben we alle ideeën in beeld? Welke mogelijkheden zijn er? We houden rekening met de opgave, maar verkennen verschillende benaderingen. Die hebben we uitgewerkt in vier mogelijke alternatieven. Elk alternatief biedt een andere invalshoek op dezelfde opgave, zodat we de voor- en nadelen goed kunnen afwegen. Ze zijn nog niet allemaal even concreet, want we werken er nog hard aan.

Eerdere werkplaatsen, het belevingswaardenonderzoek en eigen denkwerk hebben tot de volgende vier alternatieven geleid:

1. Zorgvuldig voortbouwen;
2. Kringloop sluiten;
3. Gebruikers bedienen;
4. Slim meebewegen.

Na de inleiding door Tim werden de mogelijke alternatieven door de vier gespreksleiders (Patrick, Tim, Brecht en Robbert) gepitcht. Hieronder kunt u de informatie (in iets uitgebreidere vorm) teruglezen.

Mogelijk alternatief 1: Zorgvuldig voortbouwen richt zich op het behoud van de bestaande landschappelijke kenmerken en minimaliseert de impact op waardevolle elementen zoals huizen, wielen en andere kenmerkende structuren. De dijkverbetering wordt ingepast door bij buitendijkse waardevolle elementen – zoals een wiel – een berm aan de binnenzijde aan te leggen, en bij binnendijkse waarden – zoals woningen – juist een berm aan de buitenzijde. Hierdoor blijft de karakteristieke slinger in de dijk behouden.

Waar dit niet volstaat, zoals in Lith, wordt een technische constructie toegepast, met aandacht voor de bereikbaarheid van woningen. In Oud-Empel versterken we de huidige waterkeringen: aan de westzijde door de groene dijk buitenwaarts te verbeteren en aan de oostzijde door een verhoging van de bestaande constructies. Op de Maasboulevard wordt de ruimte en openheid van het landschap behouden door middel van een constructieve oplossing. De verkeerssituatie op de dijk blijft ongewijzigd.

In de Henriëttewaard blijft het landschap grotendeels ongewijzigd, met de dijk op zijn huidige locatie. Hier wordt de historische linie van 1629 beter zichtbaar gemaakt, gecombineerd met een fijnere verkavelingsstructuur en natuurvriendelijke oevers. In dit alternatief is een nieuw gemaal opgenomen met een aansluitend nieuw dijktracé. Het gemaal wordt onderzocht in het kader van het project Hoogwaterbescherming Brabant Oost (www.aenmaas.nl/howabo). Dit project heeft tot doel om 's-Hertogenbosch te beschermen tegen water uit de Dommel en de Aa.

Mogelijk alternatief 2: Kringlopen sluiten maakt zoveel mogelijk gebruik van lokale materialen (klei) voor de dijkverbetering, met minimale inzet van staal. Hoogte, stabiliteit en piping worden volledig in grond opgelost, wat resulteert in brede bermen. De benodigde grond komt uit de Henriëttewaard en andere nog te bepalen locaties.

Waar mogelijk worden de bermen binnenwaarts geplaatst. Waar dat niet kan, doen we dat buitenwaarts. Binnenwaartse bermen bieden ruimte voor beplanting en CO₂-opslag, bijvoorbeeld langs de provinciale weg. In dijkdorpen zoals Oud-Empel en Lith is binnenwaartse ruimte beperkt, waardoor de berm rivierwaarts wordt aangelegd. De ingenomen ruimte van de Maas wordt elders gecompenseerd.

In de Henriëttewaard maken we zoveel mogelijk grond vrij, waardoor een historische Maasarm kan terugkeren en de vistrap bij de spuisluis verlengd kan worden. In dit alternatief is, net als in mogelijk alternatief 1, een nieuw gemaal opgenomen.

Mogelijk alternatief 3: Gebruikers bedienen richt zich op ruimtelijke en belevingswaarden door de dijk rustiger te maken. Er komt een aaneengesloten fietspad van Lith naar Bokhoven, terwijl de dijkweg alleen toegankelijk blijft voor bestemmingsverkeer. Langs de route worden recreatieve hotspots aangelegd met parkeermogelijkheden, waar bezoekers kunnen overstappen op de fiets of te voet hun reis kunnen vervolgen.

Bij de provinciale weg krijgt de fiets voorrang op de dijk, terwijl autoverkeer naar de ventweg wordt geleid (max. 60 km/u). Het voetpad aan de rivierzijde van de dijk wordt een voet-/fietspad. We versterken ecologische verbindingen door uiterwaarden te vernatten en een koeienpassage bij Empel te realiseren. Tevens brengen we de verkavelstructuur terug op de oeverwallen. In de dijkdorpen overwegen we het verhogen van vloerpeilen om contact met de rivier te behouden.

In Lith komt er een nieuwe dijk aan buitendijkse zijde, en groeien voormalig buitendijks gelegen huizen op termijn mee met de dijk. In Oud-Empel versterken we de kering zoals in alternatief 1. In de Henriëttewaard wordt de dijk zo ver mogelijk landinwaarts gelegd, waardoor een getijdenlandschap ontstaat met ooibos en riet in de luwtes.

Mogelijk alternatief 4: Slim meebewegen kijkt niet alleen naar de huidige dijkverbetering, maar anticipeert ook op de periode daarna. We zorgen ervoor dat de dijk na deze dijkverbetering eenvoudig aangepast of versterkt kan worden, door nu al ruimte te reserveren en afspraken te maken. Waar mogelijk versterken we de dijk met grond, zonder de Maas verder te beperken, zodat de rivier haar ruimte behoudt.

Op plekken waar de uitbreidbaarheid beperkt is, bijvoorbeeld door woningen op de dijk, kijken we naar oplossingen zoals nieuwbouw op hoogte. Dit vraagt om goede afspraken en financiële reserveringen voor de toekomst. In dijkdorpen met beeldbepalende bebouwing kiezen we voor constructies om de karakteristieke uitstraling te behouden. In Haverleij is al rekening gehouden met toekomstige versterkingen: hier kan de dijk meegroeien met het verhoogde vloerpeil van woningen.

In Oud-Empel verkennen we een nieuw dijktracé aan de binnenzijde, waardoor het dorp buitendijks zou komen te liggen. Dit biedt ruimte voor toekomstige dijkverbeteringen en behoudt de ruimtelijke kwaliteit van het dorp. Een belangrijke opgave is hoe we nu al goede afspraken maken over maatregelen die pas later worden uitgevoerd.

In de Henriëttewaard ontstaat een brede overgangszone tussen het binnendijkse en buitendijkse gebied. Het dijktracé wordt zo kort mogelijk gehouden, zodat toekomstige uitbreidingen minimale impact hebben op het landschap en de omgeving.

In gesprek over de mogelijke alternatieven en terugkoppeling

Na de pitches gingen we in nieuwe groepjes uiteen om te discussiëren over de mogelijke alternatieven. Elke groep behandelde één mogelijk alternatief. Hierna koppelde één (of twee) afgevaardigde(n) van de groepjes plenair terug wat de belangrijkste punten uit deze gesprekken waren.

De groep van mogelijk alternatief 1: Zorgvuldig voortbouwen zag als kracht van dit alternatief dat het dichtbij de huidige werkelijkheid blijft wat voor veel mensen herkenbaar is. Er werden meerdere suggesties/aandachtspunten naar voren gebracht zoals het scheiden van fietser en wandelaar (de snelheden liggen ver uit elkaar) en het toevoegen van water/klompenpaden in de uiterwaarden. In Bokhoven fietsen ook veel scholieren op de dijk waar vaak hard gereden wordt. De vraag werd gesteld of er wordt nagedacht over het benutten van waterkracht bij de spuisluis in de Henriëttewaard. Voor Bokhoven werd het idee van coupures naar voren gebracht. Daarnaast ook een aandachtspunt dat ophogen van bestaande waterkerende muren (Oud-Empel) met 1 meter erg hoog is. En er werd een voorstel gedaan om de uitkijktoren bij Lithoijen als inspiratie te gebruiken voor dit traject, om zo de beleving van het gebied te verrijken en een mooi uitzicht over de rivier te creëren.

Bij de groep voor mogelijk alternatief 2: Kringlopen sluiten lag de focus bij het verbeteren van de dijk met grond, wat door de groep goed werd opgepakt. Er werden voorstellen gedaan om de dijk op sommige plekken anders te leggen dan voorgesteld in het alternatief. In Oud-Empel werd bijvoorbeeld voorgesteld om de dijk naar de landzijde te verleggen in plaats van naar de Maaszijde; ook dan wordt er namelijk gebruik gemaakt van grond voor de versterking in plaats van een oplossing met constructies. Er werd ook nagedacht over het herstellen van de meanders van de Maas, zoals die vroeger bestonden. Het werd als belangrijk gezien om te onderzoeken hoe de dijk tussen het Wild en Maren-Kessel, die nu recht is, weer meanderend gemaakt kan worden om het natuurlijke karakter van het gebied te herstellen.

Daarnaast werd het idee geopperd om de rietkragen en andere natuurwaarden langs de Maas, zowel aan de dijkkant als aan de polderkant, terug te brengen om de ecologische waarde van het gebied te vergroten. Er werd ook gekeken naar het herstel van oude wielen, die op gepaste afstand van de dijk kunnen worden hersteld zonder dat dit een bedreiging vormt voor de veiligheid. Het herstellen van gedempte wielen werd gezien als een manier om het beeld van de dijk te versterken, de natuurwaarden te verbeteren en gebruik te maken van de vrijkomende grond voor de dijkverbetering.

In het verlengde van de terugkoppeling van mogelijk alternatief 1 over het uitkijkpunt, werd er geopperd om op verschillende punten langs de dijk verhogingen aan te brengen, zodat er een zichtbare variatie in het landschap ontstaat. De bult bij Maren-Kessel werd specifiek genoemd, omdat hier altijd mensen staan te kijken. Het voorstel was om deze plekken te benutten voor een informatiebord, waardoor de bezoekers meer context krijgen over het gebied.

De groep voor mogelijk alternatief 3: Gebruikers bedienen was zeer enthousiast over dit alternatief, vooral vanwege de prioriteit die wordt gegeven aan de bewoners en de natuur. Het idee van het creëren van een aaneengesloten natuurgebied werd als zeer sterk ervaren. De nadruk op het geven van voorrang aan fietsers en bestemmingsverkeer op de dijk, terwijl ander verkeer van de dijk af wordt gehaald, viel in goede aarde. De gedachte van een voetgangers- en fietsersgebied werd positief ontvangen.

Een belangrijk aandachtspunt dat werd genoemd, was de handhaving van dit gebied. Aangezien het gebied aantrekkelijk zal zijn voor recreatie, werd benadrukt dat het essentieel is om ervoor te zorgen dat het netjes blijft. Dit betekent dat er voldoende handhaving moet zijn, dat er prullenbakken geplaatst moeten worden en dat afval regelmatig moet worden opgehaald om het gebied schoon te houden.

Een concreet idee dat werd geopperd, was het aanleggen van een wandelpad langs de Maas, van de sluis bij de Henriëttewaard tot Bokhoven. Dit zou niet alleen de wandelaars van de dijk afhaken, maar ook een extra beleving bieden langs het water.

In de groep voor mogelijk alternatief 4: Slim meebewegen werd de nadruk gelegd op het geven van ruimte aan de rivier, wat betekent dat er aan de rivierzijde geen ingrepen plaatsvinden, en er geen ruimte wordt opgeofferd. Echter, dit plan heeft flinke impact op de bebouwing op de dijk. Er moet bijvoorbeeld gedacht worden aan het ophogen van huizen en het versterken van buitenmuren zodat ze onderdeel van de waterkering kunnen worden. Er werd ook gesuggereerd om huizen te verplaatsen, met het oog op de veroudering van sommige woningen, die mogelijk aan het einde van hun levensduur zijn. Dit plan kijkt verder in de toekomst, waardoor de keuze tussen renoveren, slopen, verplaatsen of elders opnieuw bouwen relevant kan worden. Een belangrijk aandachtspunt was de impact van zo'n aanpak op individuele bewoners.

Bij stukken waar geen bebouwing is, zou extra grond kunnen worden aangebracht, met ruimte voor begroeiing. Een ander aandachtspunt betrof de benodigde grond voor het verstevigen van de dijk, en de noodzaak zeker te weten dat die niet vervuild is.

Tot slot werd opgemerkt dat aangezien dit alternatief vooral op de lange termijn gericht is, het belangrijk is om jongeren bij het proces te betrekken. Het gaat immers om hun toekomst.

Afsluiting en drankje

Na de plenaire terugkoppeling was er nog ruimte voor de deelnemers om bij de andere alternatieven langs te gaan en input te leveren. Ook kon er in de bar een drankje gedronken worden, waar door velen gebruik van werd gemaakt. We kunnen terugkijken op een geslaagde werkplaats waar veel aandacht voor elkaars ideeën was en waar veel ruimte was voor levendige discussies. De volgende werkplaats vindt plaats op donderdag 27 maart 2025.